

мињата) и потеклото на луѓето, исто така заема важно место во книгата. Авторот дал краток осврт на развитокот на оваа наука во светот, а особено кај нас. Тој ги навел и првите преставници кои составиле родослови на владетелите.

Најмногу простор во книгата авторот ѝ дал на архивистиката. Во почетокот авторот ги навел општите поими за архивистиката и архивскиот материјал, а потоа се задржал на развојот на архивот и архивската служба во светот, а посебно на подрачјето на СФРЈ. Наведувајќи дека и денеска не може точно да се рече кога луѓето почувствувале потреба да создаваат архиви и да ги чуваат пишаните документи, авторот сепак го прифатил гледиштето дека како први архиви можат да се сметаат оние кои кај себе чувале документи напишани на плочки, а кои се наоѓале на дворците на источните владетели, како што се владетелите на Феникија, Египет, Вавилон. Авторот дал податоци и за развојот на архивите кај Грците, Римјаните, задржувајќи се особено на средновековниот период, кога развитокот на архивистиката кај одделни народи зел силен замав. Овој развиток авторот го проследил во одделните земји се до најново време.

Со особено внимание е проследен развитокот на архивите во Хрватска. Авторот посебно се задржал и го дал развитокот на архивите во Загреб, Дубровник, Задар, Ријека, Сплит и други места. На ист начин е проследен развитокот на архивите во Словенија, Србија, Автономната косовско-метохиска област, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Македонија.

Во книгата е прикажана и надворешната служба на архивот. Авторот посебно место му дал и на средувањето на архивскиот материјал. Дадени се исто така и научно-информативните

средства или помагала. Прикажано е конзервирањето и реставрирањето на документите; потоа, микрофилмувањето и уредувањето на микротекаата, публикувањето на архивскиот материјал, научната улога и работата на архивите, културно-просветната дејност на архивските установи, архивската зграда и нејзиното уредување, работата на архивот со странките, а на крајот е дадена и опширна библиографија, во која се наведени главните прирачници за архивите и архивистиката, како и поважните странски и наши понови и најнови архивски списанија.

Книгата „Помошни историски науки“, иако не ги опфаќа сите помошни историски науки, какви што се историската географија, статистиката, историјата на уметноста, археологијата, филологијата, антропологијата, етнографијата, филозофијата на историјата, ономастиката, топографијата и др., сепак таа дава еден целосен преглед на развитокот на еден дел помошни историски науки. Целта на авторот му била, како што наведува во предговорот, да ги прикаже и доближи до студентите оние помошни историски науки кои се предаваат според програмата на историската катедра при Филозофскиот факултет во Скопје. Со прегледноста во изложувањето, оваа книга — учебник навистина ја оправдува својата намена. И уште нешто. Со оглед на фактот што оваа книга е напишана врз база на опширна литература и изворен материјал, по својата концепција и содржина преставува важен прилог за развитокот на помошните историски науки не само кај нас, туку воопшто во светот. Со самото тоа, пак, што е издадена засега за прв пат на македонски јазик, истата претставува голем придонес за развитокот и афирмацијата на македонската историографија во целина.

Б. П.

А. З. Редко: Психологија учења историје — Сарајево, 1965, 198.

Во издание на „Наставна библиотека“, Републичкиот завод за унапредување на школството на СР Босна и Херцеговина го преведе од руски јазик и го издаде Зборникот со наслов, „Психологија учења историје“, под редакција на А. З. Редко. Во Зборникот се изложени резултатите на системат-

ски следења на учениците од IV до X клас, во процесот на нивното усвојување на значењата од историјата. Опфатени се такви прашања, како што е усвојувањето на претстави на учениците за историското време и просторот, особеностите на освојувањето на историјата. Посебен акцент е даден на форми-

рањето на мислењето кај учениците преку учењето на историскиот материјал. Во книгата е одговорено на прашањето како се одразува учењето на учениците, што примаат тешко, а што лесно, зошто е нешто погрешно сфатено.

Преку проучување на материјалите во книгата, се овозможува на наставниците подлабоко да продрат во процесот на усвојувањето на историјата од страна на учениците и потоа поаргументирано да работат за ефикасност на наставата по историја.

Книгата опфаќа шест добро обработени статии.

Во статијата на А. З. Редко „*Психолошки особености на усвојувањето на историскиот материјал од страна на учениците од IV до VIII клас*“ дадени се карактеристиките на усвојувањето на материјалот по историја. Подвлечени се карактеристиките на свесна активност на учениците, на развојот на претставите во времето и просторот. Обработени се прашањата за квалитетното зголемување на знаењата, како и за реорганизацијата на знаењата во процесот на наставата.

Зборувајќи за претставите за историското време, авторот укажува на развивањето на перцепциите за добивање на елементарни поими за единиците за мерење на времето, коишто служат како средство за ориентација во личниот живот, за формирање на историското време кај учениците. За таа цел авторот вршел повеќе испитувања и дошол до заклучок дека очигледните сликовни белези служат за одредување на особеностите на извесен период во животот на општеството.

Просторни престапи кај учениците, вели авторот, се создаваат со читање на историска карта, слики цртежи и друго. Но, потребни се системни вежби од страна на учениците, за да се формираат и издиференцираат јасни престапи.

За усвојување на форми и факти, забележува Редко, важен е емоционалниот момент. Учениците најарно го усвојуваат она градиво што е дадено конкретно и динамично, со јасно логична фабула. Учениците ги привлекува оној материјал што е предаден нагледно и сликовито, само да не е оптоварен со факти и поединости. За објавување на тие констатации авторот посочува примери од испитувањата во практиката, што просторот не ни позволява да ги

набројуваме. Посебно е подвлечена потребата од настојувања да се поттикнуваат емоционалните односи на децата кон настаните од минатото, како најарно средство за солидни и трајни знаења кај учениците.

Излагајќи за логичното памтење на историскиот материјал, авторот бележи: „Здобивањето на нови знаења, способноста за подлабоко анализирање на фактите големата извежаност за запомнување и репродуцирање на материјалот, свесниот начин на помнење и преминувањето на нови и поефикасни начини на учење, доведува до тоа помнењето да се усовршува и да добива сè пологиен карактер.“

Во статијата на М. И. Кругљак, „*За развојот на мислењата кај учениците од V клас на часовите по историја*“, се укажува на зависноста помеѓу развојот на мислењето на учениците од V клас (кај нас V клас се совпаѓа со V одделение — Д. Љ.). Авторот детално го разјаснува степенот на развојот на интелектуалните способности кај учениците од таа возраст и укажува какви методи најарно одговараат за наставната и воспитната работа по историја, за развивање на мисловна активност на учениците во V клас. Тој истапува против давање голем број на факти на учениците, без нивно анализирање и изучување на историските законитости.

За да се познава историјата, бележи авторот, не е доволно само да се има историски престапи, но да се сфати суштината на причините. Учесниците да овладеат со мисловните операции преку споредување, анализа и синтеза, апстракција и конкретизација како и со формите на заклучоци: индукција и дедукција. Од предавањата учениците се збогатуваат со нови знаења и факти, но тоа не е доволно. Потребно е кај учениците да се развива мислењето, да се дојде до единство на формата и содржината. Значи, наставата по историја ги вклучува во себе двата моменти: материјален и формален. Овие постапки авторот ги поткрепува со повеќе примери од испитувањата што ги вршел со ученици.

С. К. Морозов во својата статија, „*Значење на сфаќањето на историскиите факти на нивниот правилно репродуцирање по хронолошкиот ред*“, бележи дека редоследот на историските настани доаѓа како резултат на нивните заемни

односи и правилно разбирање на историјата со историските законитости. Повикувајќи се на поедини методичари на историјата, авторот укажува на свесно изучување на хронологијата. Тој смета дека хронологијата не треба да стане сама за себе како цел, туку средство за разбирање на законитоста на историскиот развој. Тој изнесува поединечни случаи за усвојување на историски факти, со задача да се покаже какво влијание има разбирањето на историските факти на нивното репродуцирање по хронолошки редослед, па заклучува: „...Учениците во хронолошки ред далеку поуспешно ги распоредуваат оние историски настани чии што содржина ја усвоиле добро. Учениците што не ја усвоиле добро историската содржина го нарушуваат хронолошкиот редослед, што доведува до искривоколкување на временските односи“. Затоа е потребно да се истакнуваат врските помеѓу настаните, логичните префрлања од еден настан на друг, да се развие кај учениците способност за споредување на настаните во нивната меѓусобна зависност.

Во статијата на *Р. Е. Колчина*, „*займнувањето на наставниот материјал од историјата на Спироиди век во врска со начинот на излагањето во учебникот*“ дадени се резултатите на упоредување на методите за предавање на материјалот којшто го применувале некои писатели на учебници. По мислење на авторот за ефикасно усвојување на материјалот потребен е погоден однос на нагледни и апстрактни компоненти на мисловната дејност на учениците, со заемна врска помеѓу првиот и вториот сигнален систем. Затоа е потребно под раководство на наставникот да се вршат системни вежби за употреба на учебникот.

Во статијата се поместени повеќе примери за правилно користење на учебникот.

Во статијата на *И. К. Тарасенко*, „*Некои психолошки услови за активизирање на мислењето кај учениците на часовите по историја*“, анализирани се психолошките услови, коишто ја активираат мисловната дејност кај учениците. Авторот подвлекува дека свесното усвојување на знаењата представува она што треба да се усвои, а стварно усвојување се осигурува со активно мислење. Затоа наставникот треба да ги навикне учениците да ја сфатат суштината на тоа што го учат,

да ги сфатат врските и односите на историските појави, да донесуваат образложени заклучоци. За да се постигне тоа, потребно е да се сочува вниманието на учениците, да ја сфатат целта и значењето на учењето за практичниот живот. За таа цел потребно е вниманието на учениците да се поттикнува со стимулативни и контролни прашања, така што да се создадат погодни услови за мобилизација на вниманието и мислењето. Значи, предност треба да имаат оние прашања, коишто ќе предизвикаат творечко мислење, што ќе ги раздвижат резервите на знаењата на учениците и ќе го мобилизираат нивното мислење.

На крајот од зборникот е поместена статијата на *М. И. Заболотњев*, „*Критичко усвојување на значајата од страна на учениците од Х клас*“. Читајќи ја оваа статија наставникот има можност да најде такви методи кои треба да ги отстранат непотребните обопштувања кај учениците. Авторот упатува на проучување на заемното влијание, на усвоеното знаење од порано, да се утврдат условите на воочување и дисхармонија, да се истакнат карактеристиките на различни патишта за критичко усвојување на знаењата.

На крајот од статијата Заболотњев укажува на воочувањето на дисхармонијата на знаењата од страна на учениците. За таа цел извршени се повеќе експерименти. Во врска со таа тој меѓу другото забележува: „...Критичкото усвојување на знаењата се врши само тогаш, кога и учениците ќе воочат дисхармонија, противречност во своите одговори...“

Во целина оваа книга посебно е прифатлива, затоа што дава анализа за сфаќањето на историскиот материјал и формирањето на историското мислење.

Со „Психологија учења историје“ наставниците добиваат прирачник од кого можат да црпат помош за да ја зголемат потребната активност кај учениците во врска со усвојувањето на знаењата по историја.

Ако се земе предвид дека не може да се опфати во еден прирачник сè што се бара во врска со примањето на знаењата по историја, тогаш овој Зборник треба да го прифатиме како мошне корисна книга за нашите училишта, а посебно за наставниците.

На крајот можеме слободно да констатираме дека оваа книга заслужила да биде преведена на наш јазик.

Д. Л.